

Nauja apie senąją Riešės bažnyčią

Akad. Rūta Janonienė

Riešė – nepaprastai įdomi vietovė prie Vilniaus, su painia, kol kas menkai tyrinėta istorija. Tas pats pasakytina ir apie Riešės bažnyčią. Žinoma, kad Jonas Goštautas 1433 m. Riešės valdas užrašė Vilniaus katedrai, o XVI a. I pusėje kanauninkas Martynas Dušnikietis ten pastatė mūrinę koplyčią¹. Nei kaip ji atrodė, nei kurioje vietoje stovėjo – neaišku, žinoma tik, kad buvo konsekruota Švč. Mergelės Marijos Vardo titulu. Jai sunykus, XVII a. pabaigoje kapitulos rūpesčiu pastatyta nauja, matyt, medinė koplyčia. Literatūroje minima, kad 1776 m. Kazimieras Plateris pastatė koplyčią Kapitulos (kitaip – Kalno) Riešės dvare. Šiuo atveju ne visai aišku, ar koplyčia buvo vieša, ar privati kapelionija.

XVIII a. pabaigoje rašytose Verkių dominikonų bažnyčios metrikų knygose ir XIX a. I pusės vizitacijų aktuose minima Riešės filija, stovėjusi „prie Giedraičių vieškelio“². Ji priklausė Didžiosios Riešės dvarui ir stovėjo dabartinių kapinių teritorijoje, netoli tos vietos, kurioje vėliau pastatyta dabartinė miestelio bažnyčia. Ši medinė koplyčia, turėjusi vieną altorių, buvo pašventinta 1795 m.³ 1798 m. Didžiosios Riešės dvarą įsigiję LDK kariuomenės generolas leitenantas Jonas Kazimieras Zyberkas su žmona Jadvyga Plateryte ėmėsi tvarkyti koplyčią. XIX a. pradžioje rašytame J. K. Zyberko dienoraštyje užsimenama, kad 1800 m. gegužės 29 d. buvo gautas vyskupo Dovydo Pilchovskio indultas dėl oratorijos Riešėje⁴. Tų metų rugsėjį didikas „šv. Stanislovo paveikslą atidavė pataisyti dailininkui Otosielskiui“ Vilniuje, o 1803 m. Vilniuje užsakė Riešės bažnyčiai indelį kunigo pirštams nusiplauti (vasculum), pirkto žvakes Riešės bažnyčiai ir koplyčiai⁵. Viena iš Zyberko laiškų, rašytame apie 1806 m., minimas dailininkas Jonas Rustemas, kuris Riešės bažnyčiai turėjo nutapyti Švč. Mergelės Marijos paveikslą, kitame minimas ir šv. Stanislovo atvaizdas, kuris turbūt netiko naujai pastatytam altoriui ir planuota užsakyti dailininkui naują drobę⁶. Iš lakoniško paminėjimo neįmanoma suprasti, ar kalbėta apie šv. vyskupo Stanislovo, ar apie šv. Stanislovo Kostkos atvaizdą.

¹ *Acta primae visitationis Diocesis Vilnensis Anno Domini 1522 peractae*, sud. S. C. Rowell, Vilnius: LII, 2015, p. 241.

² Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), f. 694-1-3662, l. 120v; Vilniaus universiteto bibliotekos rankraščių skyrius (toliau – VUB RS), f. 4-A2600, l. 2v.

³ LVIA, f. 694-1-3776, l. 275v. Ten pat paminėta medinė ir deramai aprūpinta dvaro koplyčia Riešės Raudondvaryje, pašventinta 1829 m.

⁴ *Notatki w rodzaju dziennika w kalendarzach na lata 1800–1803*, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – LMAVB RS), f. 9, b. 68–71, l. 12.

⁵ Ten pat, 16, 75v., 76.

⁶ LVIA, f. 1276, ap. 2, b. 283, l. 50v., 52v.

NAUJA APIE
SENĄJĄ
RIEŠĖS
BAŽNYČIĄ

1. Jurgis Jodkovskis,
Riešės miestelis,
piešinys spalvotais
pieštukais, XIX a. II p.,
Lietuvos nacionalinis
dailės muziejus.

1868 m. pavasarį koplyčia, tuo metu priklausiusi dvarininkams Senkevičiams, buvo caro valdžios nurodymu uždaryta, jos inventorius perduotas Verkių bažnyčiai⁷. Tik 1906 m. ji vėl atiduota tikintiesiems. Tų metų gruodžio 30 d. Verkių bažnyčios klebonas kreipėsi į vyskupą, prašydamas įsteigti Riešėje, prie privačios koplyčios, filiją su parapijos teisėmis⁸. 1907 m. imtos rinkti aukos koplyčiai atnaujinti. 1908 m. Riešės parapijos teritorija išskirta iš Kalvarijų parapijos, 1909 m. prasidėjo pastato išorės ir vidaus remonto darbai, o 1913 m., Vilniaus inžinierių ir architektų biurui „Architekt“ parengus naujos, mūrinės, bažnyčios projektą, pradėtos rinkti aukos jos statybai, imta vežti akmenis, įrengta kalkių deginimo krosnis⁹. Riešėje planuota įrengti vasarvietę Vilniaus kunigų seminarijos profesoriams ir neturtingiems klierikams¹⁰. Iki 1915 m. sutvarkytas senosios koplyčios stogas, atnaujintas interjeras, sumūryta akmeninė šventoriaus tvora, iš aukų įsigyta mišių taurė ir kiti liturginiai indai (pirkti iš Antano Laurinavičiaus Vilniuje¹¹), arnotas, liturginiai rūbai ir procesinės vėliavos (šiuos reikmenis gamino Jėzaus Širdies namų dirbtuvės Vilniuje) ir kiti būtiniausi daiktai¹². Medinę paausnotą ciboriją pagamino Rinkevičiaus (Rynkiewicz) dirbtuvės Vilniuje.

1919 m. buvo įsteigta Riešės parapija, ta proga iš Verkių bažnyčios Riešės koplyčiai atiduoti keli arnotai, kapa, dalmatikos ir stulos¹³.

Bažnytėlė buvo medinė, stačiakampio plano, 17 m ilgio ir 10 m pločio, su dešinėje pusėje pristatyta zakristija, stogas dengtas gontais, su nedideliu bokšteliu¹⁴. (1 iliustr.) Dėl bažny-

⁷ Bojownicy kapłani za sprawę kościoła i ojczyzny, cz. II, t. IV, Sandomierz, 1938, p. 210.

⁸ LVIA, f. 604-1-10312, l. 12.

⁹ LVIA, f. 604-1-10347, l. 106; LVIA, f. 604, ap. 1, b. 10317, l. 112, 113v.

¹⁰ LVIA, f. 604, ap. 1, b. 10317, l. 113.

¹¹ Antano Laurinavičiaus (Lawrynowicz) liturginių reikmenų dirbtuvė veikė Vilniuje Didžiojoje gatvėje.

¹² LVIA, f. 604, ap. 1, b. 10317, l. 128v – 129.

¹³ LVIA, f. 604-1-10313, l. 14; LVIA, 694-5-352, l. 6.

¹⁴ LVIA, f. 694-5-3842, l. 1; LVIA, 694-5-3842; LMAVB RS, f. 318–18875.

NAUJA APIE
SENĄJĄ
RIEŠĖS
BAŽNYČIĄ

čios titulo išlieka neaiškumas – vienur teigiama, kad ji buvo nekonsekrutuota, tik pašventinta Šv. vyskupo Stanislovo titulu¹⁵, kitur – kad Švč. Mergelės Marijos Vardo¹⁶. Šiaip ar taip, didžiajame altoriuje kabėjo ne titulinio šventojo, o šv. Stanislovo Kostkos atvaizdas. XX a. I pusės dokumentuose jau minimi ir du šoniniai altoriai. Viename jų buvo Nukryžiuotojo¹⁷, kitame – švč. Mergelės Marijos paveikslas (pastarasis uždaromas įstiklintomis durelėmis)¹⁸. Vidaus įrangą papildė medinė, dažyta sakykla, trys klausyklos, chore – penkių balsų vargonai, netoli durų – didelis akmuo šventam vandeniui, prie kurio pakabintas didelis kryžius. Turėta negausus, bet pakankamas liturginių indų ir drabužių rinkinys, paminėtinas relikvijorius su šv. Kazimiero relikvija¹⁹. 1923 m. aprašyme dar minimi ant sienų kabėję aštuoni paveikslai, dvi „gegužinėms“ pamaldoms skirtos Dievo Motinos skulptūros, 14 miniatiūrinių Kryžiaus kelio stočių ir kt.²⁰. Šventoriuje stovėjo medinė trijų tarpsnių varpinė. 1931 m. pavasarį netoliese, iš aukų nupirkta žemės sklype, pradėta rengtis naujos bažnyčios statyboms, kartinio akmens pašventinimo ceremonija buvo numatyta 1932 m. gegužės 8 d.²¹. 1934 m. jau kilo šios bažnyčios mūrai²², tačiau dėl karo ir pokario įvykių jos įrengimo darbai užtruko (vyskupas Julijonas Steponavičius naująją Riešės bažnyčią Šv. Vyskupo Stanislovo titulu konsekrovo rugpjūčio 5 d.).

Vykstant naujos bažnyčios statyboms vyko ir senosios, medinės, bažnytėlės tvarkybos darbai. 1938 m. jos vizitacijos akte nurodyti kiti ant drobės tapyti paveikslai šoniniuose altoriuose, vaizduojantys šv. Juozapą ir šv. Aloyzą, bet didžiajame altoriuje tebebuvo šv. Stanislovo Kostkos atvaizdas. Paminėta, kad šis kūrinyt tapytas Simono Čechavičiaus ir yra didelės meninės vertės²³. Tais metais jis buvo restauruotas. Deja, 1944 m. liepos 3 d. atsitraukianti vokiečių kariuomenė padegė Riešę ir senoji medinė bažnyčia sudegė su visu inventoriumi. Klebono raporte minima, kad spėta išnešti tik švč. Sakramentą ir kai kuriuos liturginius drabužius²⁴. Matyt, sudegė ir vertingasis paveikslas. Kaip atrodė senoji Riešės bažnyčia galime įsivaizduoti tik iš rašytinių šaltinių ir iš Vilniaus piešimo mokyklos auklėtinio Jurgio Jodkovskio (1862–1929) piešinio (1 iliustr.).

Nuostabu, kad išliko 1938 m. darytos Jano Bulhako nuotraukos, kuriose užfiksuotas šis puikus senosios Riešės bažnyčios didžiojo altoriaus paveikslas. Fotografas įamžino paveikslą būklę prieš restauravimą ir po jo, nurodė kūrinio formatą (187 x 109)²⁵ (2 iliustr.). Paveikslas yra italų dailininko Carlo Marattos apie 1686 m. sukurtą altorinio paveikslą „Švč. Mergelės Marijos pasirodymas šv. Stanislovui Kostkai“, esančio Romos Šv. Andriejaus (Sant'Andrea al Quirinale) bažnyčios Šv. Stanislovo Kostkos koplyčioje, kopija. Žinoma, kad S. Čechavičius

¹⁵ LMAVB RS, f. 318–18875, l. 1.

¹⁶ LVIA, f. 694-9-3849, l. 26.

¹⁷ Šiame altoriuje buvo ir krikštykla, laikoma tabernakulyje; 1934 m. vizitacijos akte krikštykla jau minima zakristijoje, LMAVB RS, f. 318–18875, l. 2, 22v.

¹⁸ 1930 m. duomenimis tai Aušros Vartų Dievo Motinos atvaizdas, LMAVB RS, f. 318–18875, l. 11v.

¹⁹ Ten pat, l. 2v.

²⁰ LVIA, f. 694-5-3842, l. 23.

²¹ LVIA, f. 694-9-3849, l. 30, 48.

²² LMAVB RS, f. 318–18875, l. 21.

²³ Ten pat, l. 24.

²⁴ LMAVB RS, f. 318–41, l. 1.

²⁵ LVIA, f. 1135-3-618.

2. Janas Bulhakas, Simono Čechavičiaus paveikslas „Šv. Stanislovas Kostka“ po restauracijos, 1938, LVIA.

ne kartą yra kopijavęs garsias italų drobes Romos bažnyčiose, tačiau šis jo kūrinys, atrodo, iki šiol nebuvo žinomas. Kada ir kieno dėka ši drobė pateko į Riešės bažnyčią – nepavyko išsiaiškinti. Tikėtina, kad tai susiję su Zyberkų laikotarpiu. Galima paminėti, kad šių didikų giminėje, fundavusioje ne vieną bažnyčią jėzuitams, šv. Stanislovas Kostka buvo labai gerbiamas. Šio šventojo titulu buvo konsekruota ir bažnyčia Jono Kazimiero Zyberko Dvietės dvare (dab. Latvija), kurios didžiajame altoriuje XIX a. pradžioje buvo Šv. Stanislovo Kostkos paveikslas, priskiriamas Marcello Bacciarelli teptukui²⁶.

NAUJA APIE
SENĄJĄ
RIEŠĖS
BAŽNYČIĄ

²⁶ Rūta Kaminska, Anita Bistere, *Sakrālās architektūras un mākslas mantojums Daugavpils rajonā*, Rīga: Neptunas, 2006, p. 150.